

34 LIEVEHEERSBEESTJES IN LIMBURG

In Limburg komen meer dan 50 soorten lieveheersbeestjes voor. Sommige, zoals het Zevenstippig en het Tweestippig lieveheersbeestje, zijn zeer algemeen en worden bijzonder gewaardeerd door tuiniers vanwege hun rol in het beperken van bladluizenplagen. De meerderheid van de soorten is echter minder algemeen en is enkel aan te treffen in specifieke biotopen: heiden, vochtige habitats, bossen, ruigten of schrale, droge graslanden.

Ondanks hun grote populariteit werd door entomologen relatief weinig aandacht geschonken aan lieveheersbeestjes. Het is dan ook pas door de uitgave van een eenvoudige Nederlandstalige tabel (zie kader) dat er een groeiende interesse is om de soorten te leren kennen en de gegevens te verzamelen. De Werkgroep Coccinula verzamelt alle verspreidingsgegevens van en ecologische informatie over de lieveheersbeestjes in België.

Jean-Pierre BEUCKX
Prinsenbosstraat 94
B-3293 Kaggevinne

Luc CREVECOEUR
Het Groene Huis
Domein Bokrijk
B-3600 Genk

Dirk MAES
Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25
B-1070 Brussel

Figuur 3. *Coccinella
magnifica* Schitterend
lieveheersbeestje
(foto: Jeroen Mentens)

36 LIEVEHEERSBEESTJES IN LIMBURG

In het totaal zijn er meer dan 50 soorten bekend uit Limburg. De meeste zijn op het zicht te herkennen, alhoewel we steeds voorzichtig moeten blijven voor het zogenaamde polymorfisme. Van bijna alle soorten bestaan er individuen waarvan de kleur en de tekening op de dekschilden zeer sterk kunnen afwijken van de basiskleuren, zelfs binnen eenzelfde populatie. Zo bestaan er meer dan 20 varianten van tekeningen voor het Tweestippig lieveheersbeestje gaande van de typische vorm -rood met zwarte stippen- tot een volledige zwarte variant (Figuur 1). Daarbuiten zijn er erg kleine, behaarde lieveheersbeestjes (tot 1 mm) zonder enige tekening die erg moeilijk kunnen worden herkend. Van deze groep zijn nog zeker nieuwe soorten in Limburg te verwachten.

ENKELE BIJZONDERE SOORTEN

Oenopia impustulata (Ongevekt lieveheersbeestje) (Figuur 2)
Dit lieveheersbeestje is zwart met breed afgeboorde witte zijranden. Een eerste melding voor België werd gedaan in de Vallei van de Ziepbeek in 1991 (Ziegler & Teunissen, 1992). Onze eigen recente waarnemingen uit de periode 1992 - 2001 zijn afkomstig van Maasmechelen (Mechelse Heide), Meeuwen (Grote Ganzemeer), Tessenderlo (Houterenberg) en Genk (De Maten). Het is opmerkelijk dat er tot op heden enkel waarnemingen voor België zijn uit Limburg. Of dit de werkelijke verspreiding van deze soort weergeeft of de slechte kennis van het dier is niet duidelijk. Vermoedelijk heeft de soort een oostelijke verspreiding maar is het geen nieuwe immigrant want er zijn meldingen van deze soort uit de Meinweg op de grens Nederland - Duitsland uit de jaren '30. In deze omgeving vond dan ook een nieuwe waarneming plaats in 1987. Vrij snel daarna was er een melding uit Nederland (Ziegler & Teunissen, 1992).

De soort werd steeds waargenomen op struiken van zachte- of ruwe berk in natte heideterreinen. In tegenstelling hiermee is de kever op de Houterenberg op kleine boompjes van de Grove den op de droge heide te vinden. Jaarlijks worden hier ongeveer een 15-tal dieren waargenomen, maar nooit meer dan enkele exemplaren per keer. Alle waarnemingen werden genoteerd in de zomermaanden tussen eind mei en begin september. Het is opmerkelijk dat er tot op heden geen larven in de betrokken gebieden werden aangetroffen. Nochtans zijn de larven goed te herkennen. Vermoedelijk bestaat het voedsel van de larven uit bladluizen.

Coccinella magnifica (Schitterend lieveheersbeestje) (Figuur 3)
Dit is de enige soort van de lieveheersbeestjes waarvan de levenswijze gebonden is aan mieren. De mieren van het geslacht *Formica* beschermen de kever tegen parasieten en predatoren. Vermoedelijk scheidt de kever een feromoon af waardoor de mieren denken dat het een soortgenoot is. Voorlopig is er geen voordeel voor de mieren bekend (Majerus, 1988). Deze zeldzame soort lijkt sterk op het zeer algemene Zevenstippig

lieveheersbeestje en de verspreiding ervan is daarom mogelijk onderschat. In Wallonië is het echter ook een zeldzame verschijning die steeds in de buurt van koepelnesten van bosmieren wordt gevonden. Uit Limburg zijn de volgende waarnemingen bekend: Tessenderlo (Houterenberg), Maasmechelen (Mechelse Heide), Lanaken (Gellik Komveld), Genk (Mijnterril Winterslag en Stiemerbeekvallei), As (Heidebos).

Clitostethus arcuatus (Figuur 4)

In de bossen van de Kneip in Bokrijk werd op 10 april 2002 een exemplaar van *Clitostethus arcuatus* gevangen welk rond vloog nabij een dode, ontschorste, staande Grove den.

Deze soort is gemakkelijk te herkennen aan zijn typische tekening. Het is een thermofiele soort die de laatste jaren een duidelijke toename van waarnemingen kent in Midden-Europa maar toch zeldzaam blijft (Kohler, 1996). Uit Nederland is één waarneming genoteerd uit Maastricht (1903), waarbij het vermoeden werd geopperd dat het om een geïmporteerd exemplaar ging (Everts, 1910). De laatste jaren zijn er enkel nieuwe vondsten uit de provincie Utrecht; Gelderland en Limburg (pers. med. Oscar Vorst). De larven leven op klimop die ook in het dennenbos in Bokrijk veelvuldig aanwezig is. Door zijn kleine afmetingen (tot 1,2 mm) kan de soort wel over het hoofd gezien zijn en niet herkend worden als lieveheersbeestje.

MEDEWERKING GEVRAAGD!

De laatste jaren zijn door de werkgroep Coccinula gegevens verzameld over lieveheersbeestjes in België. Figuur 5 geeft de spreiding weer van de momenteel ingevoerde waarnemingen. Het is duidelijk dat de systematische inventarisatie van Limburg nog in zijn kinderschoenen staat en dat er nog veel waarnemingen nodig zijn om een goed beeld te krijgen over het voorkomen en de

Figuur 1. *Adalia bipunctata* Tweestippig lieveheersbeestje (foto Jeroen Mentens)

zeldzaamheid van vele soorten.

De typische 'echte' lieveheersbeestjes (met rode, gele of oranje dekschilden) zijn relatief gemakkelijk in het veld op naam te brengen met behulp van de nieuwe veldgids (zie kader) waardoor iedere natuurliefhebber mee kan werken aan dit lieveheersbeestjesproject.

BESLUIT

De kennis van de Limburgse lieveheersbeestjes staat nog in zijn kinderschoenen. Toch is het zeker de moeite waard om meer aandacht te besteden aan deze boeiende kevergroep. *Oenopia impustulata* kunnen we (voorlopig) nog duidelijk beschouwen als een Limburgse soort.

DANKWOORD

Met dank aan de Werkgroep Coccinula voor het ter beschikking stellen van de kaarten en bijkomende gegevens.

Enkele jaren geleden publiceerde Jeunes & Nature (de Waalse tegenhanger van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming) een veldterminatietabel voor de zogenaamde 'echte' lieveheersbeestjes (dit zijn de typisch gekleurde en gevlekte lieveheersbeestjes) voor het inventarisatieproject van deze, eigenaardig genoeg, slecht gekende insectengroep. Een jaar later besloot het Instituut voor Natuurbehoud in samenspraak met de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming deze tabel in het Nederlands te vertalen en er ook in Vlaanderen een inventarisatieproject rond op te bouwen (Bagnée *et al.*, 2001). Met behulp van de Nederlandstalige veldterminatietabel kunnen de 38 soorten 'echte' lieveheersbeestjes vrij eenvoudig en snel in het veld op naam gebracht worden. Enkel het vangen van lieveheersbeestjes vraagt enkele bijzondere, maar eenvoudige technieken: de boom- en struikbewonende lieveheersbeestjes zijn het best te vangen door te 'kloppen' terwijl de vegetatiebewonende soorten best door middel van 'slepen' gevangen worden. Bij het kloppen wordt een wit doek (of een omgekeerde lichtgekleurde paraplu) onder enkele takken gehouden waarna er vervolgens met een stok op de takken geklopt wordt; resultaat: alle lieveheersbeestjes (en andere insecten) vallen in de omgekeerde paraplu en kunnen gedetermineerd worden. Het slepen gebeurt met een zogenaamd sleepnet (of stevig vlindernet), waarmee verscheidene malen heen en weer door de vegetatie bewogen wordt; ook hier levert dat vaak allerlei insecten en spinnen op waaronder uiteraard lieveheersbeestjes. De veldterminatietabel is o.a. te koop bij het Instituut voor Natuurbehoud en bij de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming.

REFERENTIES

BAUGNÉE, J.Y., E. BRANQUART & D. MAES, 2001. Veldterminatietabel voor de lieveheersbeestjes van België (Chilocorinae, Coccinellinae & Epilachninae). Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (Gent), Jeunes & Nature asbl (Wavre) i.s.m. het Instituut voor Natuurbehoud (Brussel).

EINWALLER, M., 1994. Funde von *Oenopia impustulata* in der Rheinprovinz (Coleoptera, Coccinellidae). Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft Rheinischer Koleopterologen (Bonn) 4(1), 1994, 41-45.

EVERTS, E., 1903. Coleoptera Neerlandica 1. Den Haag.

KÖHLER, F., 1996. Käferfauna in Naturwaldzellen und Wirtschaftswald. Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten. Band 6, 283p.

MAJERUS, M.E.N., 1989. *Coccinella magnifica* (Redtenbacher): A myrmecophilous ladybird. Br. J. Ent. Nat. Hist. 2; 97-102.

ZIEGLER, H. & A.P.J.A. TEUNISSEN, 1992. *Oenopia impustulata*, eine für die Niederlande neue Coccinellidae. Entomologische Berichten Amsterdam 52, 19-21.

Figuur 2. *Oenopia impustulata*
Ongevekt lieveheersbeestje

Figuur 4. *Clitostetbus arcuatus*

100 %

Figuur 5. Spreiding van de ingevoerde Limburgse waarnemingen

